

Arbeidsinnvandring til Nord-Østerdalen før og nå

Under Mangfoldsåret 2008 har Nord-østerdalsmuseet gjennomført et større prosjekt med innvandring til regionen som tema. Prosjektet hadde tittelen 'Integrering eller Mangfold? Innvandrerportrett fra Nord-Østerdalen' og inneholdt en dokumentering av nålevende innvandrere som grunnlag for en utstilling ved Museumssentret Ramsmoen. Denne artikkelen er en sammenstilling av en del av bakgrunnsmateriale for denne utstillingen. Den skisserer noen trekk ved den historiske innvandringen til Nord-Østerdalen, og sammenstiller dette med materiale om innvandring til regionen i samtiden. For Nordøsterdalsmuseet er det viktig å dokumentere utviklinga i regionen over tid. Prosjektet har gitt oss nye samarbeidspartnere og et verdifullt dokumentasjonsmateriale.

Før det 20. århundre

Arbeidskraft og impulser 'utaifra' har alltid hatt stor betydning for lokalsamfunnet. Innvandring til Norge før det 20. århundre var i stor grad styrt av arbeidsmarkedet. Folk flyttet etter muligheter for næring og inntekt. Noen var etterspurt arbeidskraft, andre var uten levebrød i hjemlandet og noen var gan-

ske enkelt eventyrlystne. I Nord-Østerdalen ga særlig gruvedrifta næring til innvandring.

I middelalderen før reformasjonen i 1537 kom de første prestene fra utlandet. I Norge fantes ikke presteutdanning, og mange kom fra Danmark, noen fra Tyskland. Dette fortsatte også etter reformasjonen med overgang til protestantismen. De fleste var født i Danmark, som sønner av prester, gruveledere eller forretningsfolk. De hadde studert ved København Universitet eller ved presteskolen i Wittgenstein, Tyskland. Vi kjenner navnet på noen av dem:

Tynset

Strech, mest sannsynlig fra Tyskland (første lutherske prest i Nord-Østerdalen 1550-70)

Rasmus Madssøn (1601-28) født på Fyn i Danmark

Kvikne

Hans Christian Bjørn (1737-63) født i København

Rendalen

Christian Wilberg Schulte (1741-50) var født på Fyn i Danmark (Rendalens første sokneprest)

Tolga

Claus Schult (1740-1767) født i Danmark (opprinnelig utdannet offiser)

På 1600-tallet ble Kvikne kobberverk (1632) og Røros kobberverk (1644) etablert. Gruvedriften var starten på en bølge med arbeidsinnvandring. Særlig var det fagfolk og spesialister som ble rekruttert. På 1600-tallet var det registrert cirka 123 bergfolk med utenlandsk opprinnelse på Kvikne. De fleste kom fra Tyskland og Sverige, men også fra Danmark og England. Arbeid som ikke krevde erfaring fra gruvedrift ble i stor grad utført av nordmenn, mange av disse kom fra andre kanter av landet.

Utover på 1700-tallet ble det etablert en rekke mindre gruver, og flere nye smeltehytter i Alvdal, Folldal, Tolga og Os. Gruvemiljøene var nå mer selvrekutterende og gruvefolket med utlendinger og nordmenn skiftet ofte arbeidsplass i nærmiljøet.

Omkring 1750 ble mange gruvearbeidere rekruttert til Folldal verk. Nå hadde innvandrerne i de tidligste gruemiljøene delt kunnskapene sine med andre, og de fleste på Folldal verk var nordmenn fra andre steder i Norge, og en del fra anleggene på Kvikne og Røros.

På 1800-tallet og tidlig 1900-tallet kom det arbeidsinnvandrere fra Gudbrandsdalen, Solør og Odalen. De søkte gards- og skogsarbeid. Til Kvikne kom det i tillegg et stort antall fra 'uti fjordan'. Fra de svenske grensebygdene kom det og mange gjestearbeidere. Disse var dyktige åker- og grøftegravere. De fleste av disse arbeidsinnvandrerne dro tilbake når sesongen var over, men noen ble boende. I 1870-åra ble dess-

uten mange svensker rekruttert til anleggsarbeidet på Rørosbanen. Mange av disse ble igjen etter åpningen i 1877.

Første del av 1900-tallet var preget av stor tilflytting av gruvearbeidere til etableringen av Røstvangen og gjenåpning av Folldal verk i 1904. Dette var hovedsakelig nordmenn fra andre guveanlegg, og enkelte fra England, Sverige, Finland, Polen og Russland.

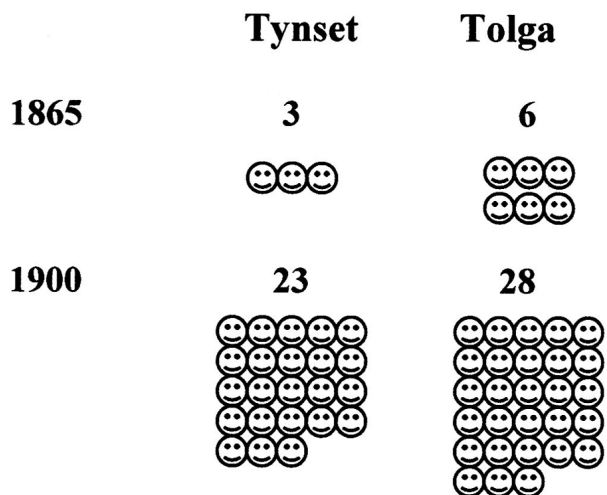
Statistikken forteller

For perioden 1865 – 1900 skal vi ta et eksempel på hva folketellingene kan fortelle oss mer detaljert ved å sammenligne Tolga og Tynset. I 1865 utgjorde innvandrerne 1,2 % av befolkningen på landsbasis. Tynset hadde på dette tidspunktet 3 innvandrere av 2.975 innbyggere. Det var 2 mannlige svensker (arbeider og tjenestekar) og en danske ved navn Wulff Christian Ludvig Klüwer. Han var registrert med opplysningene '36 år, ugift, fotograf og maler'. Tolga hadde 3024 personer hvorav 6 var svenske. De talte 1 gutt og 5 voksne mellom 21-40 år, alle ugift. Det var en skomaker, en skredder, og tre tjenestefolk. Dette sparsomme antall innvandrere lå en del under landsgjennomsnittet.

Ved folketellingen i 1900 var situasjonen en annen. Tynset hadde økt sin befolkning med 250 personer og hadde nå 23 innvandrere. De omfattet i hovedsak 19 svensker (hvorav 4 barn) betegnet som 'arbeidere, håndverkere, tømmerhuggere, hustruer til handelsmenn, ansatt i husstell, og tjenestefente'. Av danskene finner vi igjen den samme danske Wulff Christian Ludvig Klüwer (fortsatt ugift) samt en dansk

tjenestejente. I tillegg var det en amerikansk metodistprest. Siden 1865 hadde Tolga økt sin befolkning med 500 personer og hadde nå 28 innvandrere. I hovedsak var dette 24 svensker (hvorav 6 barn), registrert som 'håndverkere, tømmerhuggere, arbeidere, husmenn, reindrift, kvinner i husstell og tjeneste på gård'. I tillegg finner vi fire amerikanske barn med foreldre født i Tynset og Røros. Foreldrene er tydeligvis emigranter som har kommet tilbake fra Amerika.

Vi kan fremstille økningen i innvandrere visuelt slik:

Figurframstilling av antall innvandrere i Tynset og Tolga 1865 og 1900.

☺ = 1 person.

I denne perioden var økningen størst på Tynset med over 7 ganger så mange innvandrere over en 35-års periode. I Tolga økte innvandrerbefolkningen med over fire ganger så mange. Svenskene utgjorde en stor majoritet i begge kommunene ved begge folketellingene. Slik var det også på landsbasis. De aller fleste innvandrerne i Tynset og

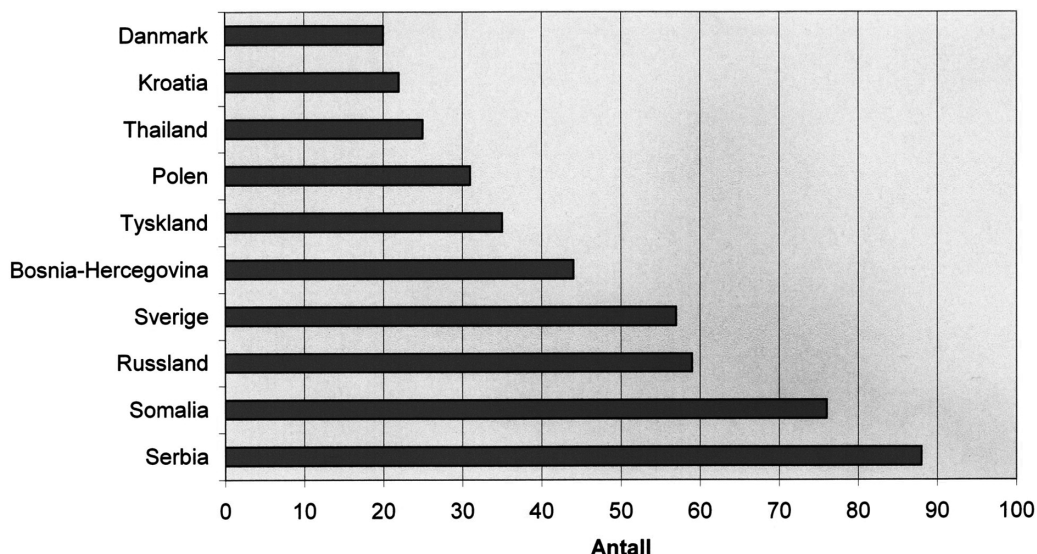
Tolga var menn, og et flertall av dem var håndverkere/yrkesutøvere, skogsarbeidere og 'arbeidere'. Et par var husmenn og to drev reindrift. Bare en innvandrerfamilie er registrert i Tynset og Tolga disse årene, det vil si, bare ett par ektefolk som begge var født i et annet land.

Det statistiske eksemplet fra Tolga og Tynset er interessant fordi det gir presise opplysninger om hvem innvandrerne i denne perioden var og hva de jobbet med. Med et slikt materiale kan vi studere forholdet mellom arbeidsmarked og arbeidstaker. I takt med befolkningsveksten, øker behovet for variert arbeidskraft som kan opprettholde tilbudet av varer og tjenester. Historien fra Tolga og Tynset viser at innvandrere en viktig gruppe for å holde den lokale økonomien i gang. Går vi til vår egen tid kan vi finne igjen den samme problemstillingen.

Et sammenlignende blikk mot vår egen tid

I globaliseringens tid, og spesielt etter andre verdenskrig og utviklingen av velferdssamfunnet, har innvandringen fått en mye mer mangfoldig karakter. I tillegg til arbeidsinnvandring har vi i dag familieinnvandring (familiegjenforente) og flyktninger, men arbeidsinnvandrerne utgjør fortsatt den største andelen innvandrere. Arbeidstillatelse er den mest vanlige oppholdstillatelse i Norge og utgjorde 70 % av alle oppholdstillatelser gitt i 2007. Samme året var det i Nord-Østerdalen over 650 mennesker fra 62 ulike land. 40 av nasjonene er representert med 3 personer eller færre.

De 10 største innvandrergruppene i Nord-Østerdalen

Figuren viser de ti største innvandrergruppene i Nord-Østerdalen i absolutte tall.
(Statistisk Sentralbyrå 2007).

Ut fra tilgjengelig statistisk materiale er det vanskelig å anslå hvor mange av disse som har oppholdstillatelse på grunn av arbeid. Det vi derimot kan fastslå er at Nord-Østerdalen har kommet langt nærmere landsgjennomsnittet for andelen innvandrere enn hva som var tilfellet på 18- og 1900-tallet:

	Befolkning	Befolkning med utenlandsk bakgrunn	Utenlandsk befolkning i prosent
Rendalen	2 029	48	2,4
Alvdal	2 413	80	3,3
Folldal	1 674	70	4,2
Tynset	5 400	234	4,3
Os	2 047	108	5,3
Tolga	1 697	117	6,9
Nord-Østerdalen	13 231	657	5,0
Hedmark	189 289	9185	4,9

Tabell med sammenlignende statistikk for kommunene i Nord-Østerdalen, og Hedmark fylke
(Statistisk Sentralbyrå 2007).

I 2007 lå andelen innvandrere blant Norges befolkning tett oppunder 10 %. Nord-Østerdalen ligger litt over gjennomsnittlig andel innvandrere i Hedmark, altså rundt 5 % under landsgjennomsnittet. For Nord-Østerdalens del skyldes dette Tolga kommune, som i løpet av de siste ti årene har mottatt et stort antall flyktninger, særlig fra Somalia, Serbia og Bosnia-Hercegovina. Cirka 5 % av befolkningen i Tolga har flyktningbakgrunn. Med unntak av Kongsvinger (8,1 %) er det Tolga og Hamar som har størst andel innvandrere i lokalbefolkningen i Hedmark. Tolga er i tillegg den kommunen i Nord-Østerdalen som har minst utflytting av innvandrere.

Avsluttende kommentar

Denne artikkelen har vist eksempler på innvandring til regionen fra gammelt av og i vår egen tid med hovedvekt på arbeidsinnvandringen. Det er på langt nær presentert et helhetlig bilde av regionens innvandringshistorie. Noe av hensikten har vært å vise betydningen av å studere innvandring i en avgrenset region og oppfordre til videre studier og analyser. Innvandringen til Norge har hatt og har fortsatt stor betydning for den regionale utviklingen. Sett i et nasjonalt perspektiv har Norges befolkning i lang tid flyttet fra nord til sør i landet, og fra mindre sentrale områder til de mer sentrale. I en del kommuner og fylker har derimot innvandring kompensert for flyttetapet. I 2007 hadde 117 utkantkommuner i Sør-Norge flere innvandrere enn utflyttere. Med gode lokale integreringstiltak kan innvandring fra utlandet bidra til befolkningsvekst

og utvikling i mindre sentrale strøk. I dag står mange av Nord-Østerdalens kommuner ovenfor store utfordringer i forhold til negativ befolkningsutvikling. Studier av flyttestrømmer både historisk og i samtiden kan være et viktig verktøy for å iverksette strategiske tiltak som kan beholde befolkningen i Nord-Østerdalen.

Kilder

Kjeldstadi, K. (red.) (2003). Norsk innvandringshistorie 900-2000. Pax Forlag: Oslo
Østigaard, Arne Dag: Kvikne kobberverk. 2008
Bygdebøker for Tynset, Kvikne og Rendalen
Digitalarkivet (2008)
www.digitalarkivet.no
Statistisk Sentralbyrå (2007)
www.ssb.no

Sigurd Nielsen
Nordøsterdalsmuseet
2500 Tynset
E-post: sigurd.nielsen@nordøsterdalsmuseet.no